

pljica v koritu ne ostala za sosedovo živino, torej raje svojo na pol žejno domú zapodí!

Lahko bi tudi še drugo vas povedal, pa ji nočem do- brega imena odvzeti, zato tudi zamolčim njeno ime. Skozi to ne ravno majhno vas teče močan potok, in čez potok je bila berva, ki je pa strohnela in ni več za rabo. Slehern dan veliko ptujih in domačih skoz potok brede. Mislim, da slehern sosesečan je nekoliko nevoljen, kadar vodo gazi, pa se zopet potolaži, videč, da tudi njegovi sosedje brez razločka večkrat snažijo v potoku svojo obutev!

Marsiktere reči bi soseska z majhnim trudom lahko popravila v svoj naj večji prid, pa rajše veliko veliko škodo terpi! Al bi ne bilo potrebno zdravilo, da bi c. k. okrajne gosposke zavolj takih nemarnost sosesko kaznovala pa tudi županu ne pregledale, če je nemaren in soseske ne opo- minja popraviti, kar ni čez njeno moč in ji je v gotov dobiček?

Ne zamerite, gospod Ložan, da se še nekoliko pomu- dim in Vam nekaj priobčim, česar morde ne veste. Vi pra- vite, da bi tudi Oberh v jezeru mogli raztrebiti. O tem sem tudi jaz vaših misel in želim, da bi tudi Grahovšci in Podsterberšci, ki na velike ovinke tečete, se tok naravnost speljal. Potoki po jezeru pa tudi za mejnike veljajo in to je ravno težavna reč. Naj kdo termastemu posestniku do- poveduje, da bo namest enega centa sena jih pridobil šest, ki mu bodo prirastli po strugi okrog ovinka, se bo on skorej rajše odpovedal dobičku kakor pa svoji termi.

Pa kaj pomaga potokom toke zravnovati in jih lepo snažiti, dokler se ne odpravi poglavitna overa, ktera že 8 let zlo zlo poškoduje posestnike jezerskih travnikov. Znana je bravcom „Novic“ tista huda bolezen, ktera se je pred 8 leti po Evropi klatila, ki je naj rajše ljudem možgane na- padala ter mnogo škodljivih nastopkov zapustila; ta pošast se je bila tudi pri jezeru nekterim nekoliko v možgane vgnjezdila. Naredili so bili namreč dolnji Jezerci jéz pred vélikim požeravnikom, ki se Vodonos imenuje, kamor so želeli žago postaviti, misleči, z drugimi vred v škodljivo zavezo stopiti, da bi pomagali Javernik ogoliti. Kar se žage tiče, jim je bilo spodletelo. Jéz je pa še dandanašnji, dasiravno je c. k. planinska sodnija dosodila, da naj se do osnove podere, in jame, ki so zamašene bile, do čistega iztrebijo. Že dve leti se zastonj dočakuje, da bi se sodbi zadostilo. Koliko časa bodo še posestniki iz štirih fará, ki imajo v jezeru travnike, škodo terpeli zavolj jéza, ki ga je napčna misel v neugodnem kraji porodila?! Križnogorski.

Starozgodovinski pomenki.

ADSALLVTAE AVG. SACR.
G CAECINA FAVSTINVS.

Spisal Davorin Terstenjak.

Resnično piše učeni prof. Zeus ¹⁾:

„Kelti in Germani, Aisti, Vendi in Indi so si po spričbah jezika in basnoslovja naj bližja žlahta. Oni so peteri pravi bratje, kateri v tem redu eden zraven drugega stojé in med ktere se ne dajo ne Gerki ne Latinci vrniti in še celó Medi ali Skythi ne, čeravno ti med njimi prebivajo. Indi, kot zadnje koléno te ver- ste, so bili najpervi nasledniki Slovanov, akoravno so deleč v izhodu stanovali. Al kako je to, da ravno zadnje koléno je ločeno od unih in biva v taki daljavi? Ravno iz te ločitve se pasmé zastran tamne starodavnosti teh naro- dov soditi, da so kadaj na prednjih sterminah visoke Azije skupaj bivali, potem se ločili in jo vsak na svojo stran po- tegnili: ti na naj južnišo stran Azije, uni na zadnji okraj kopne zemlje v severnem zahodu; druge kolena te žlahte, nazadnje morebiti Perzi in Skythi, so menda iz dolín visoke Azije pridši skoz-nje v zahod se vlekle.“

¹⁾ Glej Kaspar Zeus: „Die Deutschen und die Nachbarstämme“ str. 49. Pis.

Sem še spadajo važne besede visokoučenega dr. Kuhna ¹⁾:

„Mnogokrat se je že stavilo vprašanje: ali ni v raz- ličnih indogermanskih jezikih nobenega sledú, da so saj nekatere ljudstva tega rodú delj časa skup sta- novale memo družih? Navadno se je odgovarjalo na to vprašanje, da niso, in reklo se je, da semtertje se naha- jajo stareji sledi in da jezik ne more biti nikakor me- rilo za to razsodbo. Znabiti da je to resnično, ker se tiče jezikoslovnega sklada teh jezikov, — al kar se tiče obsega razumkov ali zapopadkov, ki jih nahajamo v teh jezikih, se bo to vprašanje kakorkoli vendar dalo re- šiti, in po vsem tem sem jez teh misel, da slovanski je- ziki so bili z indiškimi dalje časa v zavezi ka- kor z drugimi indogermanskimi“ itd.

Te besede so čista resnica. Ne samo različno soglasje z glasniškimi razmerami to poterjuje, temoč tudi so- glasje v pomenih za tiste besede, ktere niso nikjer izposojene, ampak so iz občinskega vira. Memogredé razun dosti drugih omenjam le sledeče: pangu, po Benfei-u lahm, jugoslovanski bangav, — parigha, pessulus, slov. ve- riga, — paniđža, jugoslov. pandža, — narka tartarus, slov. narka, Haft, Arrest, — parjanka, Thron, lectus, cubile, slov. prunka. Pa ne samo po jeziku so Slo- vani v nar večji sorodnosti z Indi, temoč tudi po veri, zato učeni Eckermann ²⁾ prav piše: „Slovani so se veliko pozneje kakor Germani ločili od vzajemnega življenja Indov“. Ta okoliščina nam razjasnuje djanje, zakaj da se v slovanskem basnoslovju toliko čistih indiških življev na- haja. Naj nikdo ne misli, da hočem dokazati, da vso in- diško basnoslovje, kakor so ga izobraževali epikarji in li- rikarji, se nahaja v slovanskem, — Bog ne daj! vendar terdim, da vediške božanstva večidel nahajamo spet v slovanskem basnoslovju.

Vediške božanstva pa niso druga kakor osebljene naturne moči ³⁾, in to so tudi božanstva starih Slovanov. Al več o tem v svojih bukvah; tukaj nam gré razlagati le božanstvi Sava in Adsalluto.

Spominek z gori imenovanim napisom se nahaja na mo- stovžu ljubljanskega muzeja, in drug kamen, tema božanstvoma posvečen, se je našel leta 1845 četert ure gori od Koritnikovega hrama kraj Save nasproti selu, imenovanemu Klempas ⁴⁾. (Konec sledí.)

Jan Žizka,

početnik vojskovanja novo-europejskega.

□ Nemci natiskujejo ime tega strahovitega moža, zato ker nimajo čerk za to, „Zizka“, pa tudi „Ziska“. Zato iz- govarjajo tisti, ki so zvedili to ime iz nemških bukev, Cicka, Ciska, ali pa še kako drugače, kakor smo izgo- varjali nekda tudi Crinji namesto po naše: Zrinji (Zrinj- ski), Premisl namesto: Přemysl (po starem pravopisu českem: Przemysl *). Nedolžna zmota „Ciska“ namesto „Žizka“ je tudi v lepi „povestnici“ našega slavnega Ver- tovcá na strani 478. Naj si to častiti braveci popravijo. Zagovarjajo nas okoliščine. —

Do malega menda vsi smo že brali ali slišali kaj pra- viti od grozovitega vojvoda Husovskega: Janeza Žizkata. Slišali smo, kako modro se je branil s svojimi vozmí (Wa- genburg), kako je še slep vódil vojsko svojo nad nasprot- nike in jih zmogel vselej. Še več drugega mičnega, toda tudi kaj neresničnega. Bosa je, na priliko, da so ga nje- govi ljudje mertvega oderli, kožo posušili in na-njo bili ka- kor na turški boben, — kako so se bali sovražniki (katoličani)

¹⁾ Kuhn „Zur ältesten Geschichte der indogermanischen Völker“ v Weberovem časopisu „Indische Studien“. III. Heft str 324.

²⁾ Erckermanu „Lehrbuch der Religionsgeschichte“ stran 205.

³⁾ Glej dr. Weber „Akademische Vorlesungen über indische Li- teraturgeschichte“ stran 4.

⁴⁾ Glej „Mittheilungen des histor. Vereins für Steiermark“ 2. Heft str. 53. Pis.

*) Po naše bi bilo, zato ker je česki ř = našemu r, prav za prav: Premisel (premisiliti). Pis.

tega glasa in begali od strahu. Tega pa morebiti ne vé še vsak, da je bil Žižka prvi, ki se je počel umetno vojskovati, potem ko je bil najden smodnik, to je, da je bil „početnik taktike novo-europejske“. Zato sem se nameril to tukaj popisati *).

Husovci so se počeli zavoljo nove vere puntati leta 1418. Po besedah več tedanjih zgodopiscov jih je vladal izperva Miklavž iz Pistnega ali Husinec. Ta je spoznal, da ne bode mogla premóci peščica Husovcov mogočnega sovražnika s silo. Počne se posvetavati z Žižka-tom, pa ne mara, da tudi z drugimi možmi. Vidili so, da se jim bo, ako hočejo sovražnika pobiti, nekako drugače bojevati kot je bila ondaj navada; vidili so, da bo treba posebne umetnosti za to. Ali kake? — To je vganil najbolje Žižka, mož bistre glave, ki je bil za mladih nog uren vojščak, zdaj (leta 1419) pa že postaren, skoro v 60. letu starosti svoje, na eno oko slep. Sovražnik je imel dobre izurjene vojščake z dobrim orožjem. Bilo jih je kakor listja in trave. Žižka je imel le peščico meščanov, rokodelcev in kmetov, ki niso imeli drugega orodja seboj, kot cepí pa nekoliko voz. Žižka jim reče cepí berž z železom okovati, vozove z deskami obiti, po tem pa z verigami voz za vozom (kakor na železnici) naglo spenjati in razpenjati ter umetno kretati. Tega jih je vadal nenehoma. In glejte! tako so nastale tiste premakljive terdnjave (Wagenburgen), katerih so se plašili celó vitezi v železnih oklepih, pred kterimi so begale najslavnejše vojske. Ne mislite, da je bila tega kriva le moč, serčnost ali nadušenost Husovska; — naj bolj je pomagalo Husovcem umetno vojskovanje. Sovražniki njihovi so se zaganjali po stari šegi nad nje le kerdeloma, to je, vsi križema, brez reda; Žižka je bil pa naučil ljudi svoje ročno in naglo kretati se na vse strani po povelji njegovem, vselej za časa in redoma zagrabití nasprotnika. Tudi je hodil — kakor poslej Napoleon I. — s svojo vojsko naglo od kraja do kraja, kamor je mislil; sovražniki so se pa pomikali po stari navadi počasi. Zato jih je Žižka pretekal in vedno otepal.

Orožje hudih Husovcov je bilo različno, namreč: meči, samostreli**), kopja, sulice, cepí, debele palice ali kiji (palcáty), puške („ručnice“), „pištrole“ („pištaly“ ***), za brambo ščiti („pavézy“, to je, take tarče, ki so jih zasajali v zemljo in se skrivali za-nje). Imeli so tudi že havbice („houfnice“) in še več drugega orožja, kakoršnega zdaj večni, n. pr.: srubnice, tarasnice itd. Po orožju in po opravi svojem so bili vojščaki: strelci, cepniki (cepníci), kopjarji (kopinníci), suličarji (sudličníci), pavézniki, vozniki (vozníci) in vozátaji (vozotajové), pičovníki („picovníci“, furažirji?), pračarji (pračata), gonači (honci), „posilci“ (pomočniki?) itd. Med 1000 Husovci je bilo po navadi po 900 pešcev, po 100 pa konjikov. Tudi so šteli na 1000 mož po 50 voz, ki so bili poglavitni del tabora Žižkatovega. Vsaka versta vojščakov je imela v taboru svoj posebni prostor, svoje posebne opravke. Tako tudi na potu, zlasti pa v boju. Vse je bilo v najlepšem redu. Vojska Žižkatova je bila podobna telesu pa udom, ki so se pregibovali po volji enega človeka sem ter tje za premakljivimi terdnjavami. Tudi okope je narejal Žižka, in imel več mašin za obsedo. Iz voz je pa napravljaj umetne terdnjave, ki so mu bile prekoristne sosebno zato, ker jih je lahko premikoval od kraja do kraja, kakorkoli je trebalo. (Dalje sledí.)

Ogled po kranjskem Gorenskem.

Pot od Ljubljane do Belepeči (Weissenfels).

(Dalje.)

Zapustivši Kamnogorico nas pelje pot po prijazni dolinici naprej. Na levo se razprostirajo lepi zeleni travniki,

*) Po česki zgodovini F. Palackega, ki je tudi ponemčena, III. zv. 1. 2. in po drugih pozneje naštetih spisih.

**) Armbrust.

***) Išči v časop. česk. mus. 1836 I. zv. str. 46.

Pis.

na desno pa se dvigujejo vès čas nizki grički, ki so pa tú vsi obraščeni. Kmaló se nam posveti tudi na nar višjem huncu teh gričev razvalina Pustega grada, obdana od mogočnih starih hrastov, ter molčeče pridigva že blizo 300 let memogredejočemu popotniku minljivost vsega pozemeljskega. Mogel je to biti nekdaš kaj močen in terden grad, ker se že razvalina toliko let ustavlja vsekončavnemu zobu časa. Kdaj je ravno zidan bil, ne vem povedati. Nar stareje posestnike najdem imenovane: rodovino hounbersko, ktere zadnji ud, Jan Hounberski, je živel okoli leta 1354. Po njegovi smrti se je omožila dednja in vdova njegova z Jurjem Kacianar-jem, ki je potem tú posestnik bil. Pozneje je bil ta grad nekoliko časa grofom Lambergovim v lasti; v 16. stoletji pa, ko je pogorel in v razvalino razpadel, je bil že lastina grofov Turnov, in je še dan današnji.

Vasí, spodnja in zgornja Lipnica, kamor se dospè od Kamnogorice v pičli pol uri, ostanete od ceste v dolinici na levo. V zgornji Lipnici so stanovali njega dni z mečem in sulico oboroženi podložniki ali vojaki pustograških gospodov, kteri so še do druge polovice 18. veka stražo imeli na Pustemgradu, dasiravno je bil že razvalina. Ustno izročilo nam naznanuje in kaže na zgornji Lipnici tudi še hišo, kjer je njega dni ena pustograških gospá z lastno roko umorila otroka svojega nezvestega moža.

Vštric Pustega grada se zgubi cesta v mali borštek, unkraj kterega se hipoma dolina odprè, in posveti se eden nar lepših razgledov Gorenskega. Pred nami leží vas Lancovo, izmed ktere kaj ljubko šibki cerkveni stolpič v zrak moli; zadej gori se vidijo gore krog Bleda, naprej tje dolina proti Jesenicam, na desno tam pa sivi Stol, pred kterim se razgrinja široko radoljsko polje, ktero bomo kasneje nekoliko bolj natanko ogledali. — Kmaló se pa cesta spusti navzdol proti globoki strugi Save; na unkrajnem visokem obrežji pa se nam posveti v nekako enaki legi, kakor Kranj, mestice Radoljca. Urno prisopihamo do Save in unkraj po dolgem klancu navkreber, in najdemo se v Radoljci, ter se zopet združimo s cesto, ktera od vélike ceste sem pelje.

Radoljca je še dosti čedno mestice. Veliko ravno ni, pa zidano je precej redno, tako da bi mu človek skoraj ne prisojal starosti, ktero ima. Stala je (se vé, da v zdajni zunajni obliki ne) že ob času Rimljanov, ker Lácii (Libr. 12. Reipubl. Rom. sec. 5. cap. 5) in za njim Valvazor pišeta, da se nahaja tú mnogo starín, ki spričujejo visoko starost tega mestica. Tudi gosp. H. Kosta govori od dveh rimskih kamnov, kterih viditi pa nisem imel prilike, toraj tudi bolj natanko od nju govoriti ne morem. — Pa tudi lega mestica nam svedoči, da je bilo zidano še ob časih, ko so bili stermin klanci in pečine edina bramba pred navali sovražnikov, zakaj kakor v Kranj se tudi v Radoljco le od zgornje strani po ravnem priti zamore, stranske strani in doljna pa so zavarovane od stermin klancov, ki dajejo mestu podobo terdnjave. Naj večje in imenitniše poslopje v Radoljci je grajšina. Perve nje posestnike najdemo imenovane grofe Radoljske (Grafen v. Rattmannsdorff), kterih je mnogo tudi na Štajarskem prebivalo. V 10. stoletji je bila Radoljca od nemško-rimskega cesarja Henrika III. s predpravicami mesta obdarovana (poprej je bila le terg, toraj tudi menda še dandanašnje ime zunaj Radoljce ležeče vasi „Predterg“). Poznejši posestniki grajšine so bili grofje ortenburški; celjski okoli leta 1424; ditrihšteinski okoli leta 1549 in slednjič zdaj že v tretje stoletje grofje Turn. — Farna cerkev sv. Petra je zidana v gotiški šegi, stoji poleg grajšine, s ktero je tudi skoz pokriti mostovž sklenjena, in je po šegi in navadi vsih gorenskih, sploh slovenskih, cerkvá lepo opravljena. Posebno še pa jo odlikuje mogočno zvonilo.

Ni pa popotniku tú memo iti, da bi ne ogledal grajšinskega verta, ki stoji na zgornjem koncu mesta; zakaj m le lep sam po sebi, ampak pri poletni hišici konec verta se iz galerij, ki ste napravljene na desno in levo, odprè očem

nami, in špičastih hribov; dalje: ukna peč na Gorenskem = špičasta peč, Ukovsko na Koroškem itd. Pa kako je iz ash — ak — ac postalo Acaluta? Iz ash pozna sanskritski jezik obliko ashmanvant ¹⁾, kamnit, der steinerne. Oblika vant, ktera se imenuje „močna oblika“ je soglasna latinski entus, n. p. violentus, slov. vat, n. p. ognjevat, brezovat, nekda vant, kakor lastne osebne imena: Trebant, Marant, Bregant itd. pričujejo ²⁾. Iz ashmanvant bi toraj dobili v slovenskem jeziku naj starejo obliko acmanvant, acmanvanta, acmanvanto, lapideus, a, um, saxosus, a, um. Al že gori smo vidili, da je glasnik m izpadel, in da imamo ac, acal, acel namesto ashman; toraj dobí slovenski jezik obliko acavant, a, o. Slovka an pa rada prestopi v ou ali u, zato Marout iz Marant, Borut iz Borant, Korut iz Korant; zato Nestor piše Korutani. Tako iz acavant dobimo acavut, a, o.

Kranjci pa radi glasnik v pred samoglasnikom spremenjajo v l, n. pr.: Cirkle namesto Cirkve, lotek namesto votek, krokla namesto krokva, trezli namesto trezvi; tako je tudi iz acavut, a, o, postala oblika acalut, a, o.

Acaluta pomeni toraj: saxosa, lapidea, scilicet Dea. Zavoljo končnice uta primeri klafuta od klafati, odkodar klafant = klafat, an = u — klafut, in klafanta = klafata, an = u — klafuta, primeri še besede: plahuta, košuta, cafuta itd. R. Knabl je spomenik, kateri je najden bil kraj Save takole razrešil: „Savo et Adsallutae augustis sacrum Panonii — Norici Scapharii Unanimes Votum solverunt libentes merito“, kar je sam tako prestavil: „Den Gottheiten Samus und der Adsalluta geweiht, Die norisch-panonischen Schiffsleute haben einstimmig ihr Gelübde nach Gebühr willig gelöst“ ³⁾.

Tako tudi ta okolščina poterjuje našo razlago. Ktere božanstva bi pač savski brodarji naravnije častili, kakor vode in pečovje, ktero je brodarstvu nar nevarniše? G. Kandler je rekel, da je Adsalluta keltiško božanstvo, pa ni razložil: kakošno je. Jaz v keltiškem jeziku ne najdem besede acaluta. G. Knabl je rekel, da bi Adsalluta utegnila biti latinska prestava reke San!! Da je pa ta njegova „konjektura“ brez vse gramatiške veljave, spozna vsak kritičen jezikoslovec.

Pa pustimo to stvar. Utegnil bi me kak opazkar mojih spisov spet „massloser Ausfälle“ obdolževati. Slovenskim pisateljem nekteri nemški ne dopustijo nikakoršnega „pobotanja“ — oni morajo vse za ljubo jemati, celo če jih v neslanih pamfletih obdolžujejo in obtožujejo panslavizma!

Jan Žižka,

početnik vojskovanja novo-europejskega.

(Dalje.)

Take vozove so vozili zmirom zaporedoma (v rajdah); voz za vozom je bil pripet z verigo. Po navadi so jih vlačili v štirih verstah ali vlakih vŝtric. Zvunajni verstste bile nekoliko daljši od znotrajnih. Vozovi so bili ob straneh z obešenimi deskami ograjeni; imeli so tudi krove ali strehe za naskok (Sturmdach). Vozataji so se skrivali za „poveze“. Na zvunajnih vozéh je viselo tudi po nekoliko pušek. Vsa vojska, vsa ropotija, žene in otroci so imeli svoj prostor na sredi med vozmí. Le konjiki so jezdarili zvunaj voz. V sili so se pa skrivali za-nje tudi oni.

Naj ročnejši so morali biti vozniki ali vozataji, da so po povelji vojvodovem (po nekem znamenji) vozove naglo obračali in postavljali: zdaj kakor ulice, zdaj kakor podkev, zdaj kakor polomesec, zdaj kakor kljuko (V) itd. Ti prikazni, ti ročnosti se je čudila in zato stermela sovražna vojska najbolj.

Ko se je počela bitva, ondaj so gledali vozniki, dobivši po stotniku znamenje, kako bi zasačili z vozmí ktero kerdelo sovražne vojske. Zasačeno kerdelo so posekali potem pešci, ali so ga pa postreljali, poklali in potolkli možje in žene. Konjiki so se borili pred vozovi; ako se je zaganjal sovražnik nad-nje od sile, pa so zbežali za vozove in se branili izza le-téh kakor izza obzidja mestnega. Tako so premagovali pogostoma sovražnika veliko jačega, ki se ni znal tako bojevati; tudi so bile Žižkatu ravne tla zemlje česke za naglo kretanje in prevážanje takih voz jako ugodne.

Težko orožje in smodnik so rabili ondaj že močno, ne le Husovci, ampak tudi katoličani. Vendar so bili kanonirji ¹⁾ česki veliko ročnejši od drugih.

Posebno koristna je bila vojski hudega Žižkata, ki je zložil Husovcem tudi vojaško pesem in vojaški nauk, razun naglega kretanja berza hoja vojske njegove. Žižka je prehitel počasnega sopernika vselej, kedar koli je hotel posesti kakšen ugoden kraj. Zato je pa premogel ta strašni vojvoda sovražnike svoje v trinajst bitvah in v več kot sto bojih, njega pa nikdar nobeden, da si je bil poslednjič oslepel tudi na drugo okó in zapovedoval vojski svoji popolnoma slep.

Ta silni sopernik vere katoliške se sme tedaj po pravici početnik novega vojskovanja europejskega imenovati.

Res so šteli drugi narodi Čehe petnajstega stoletja za pervake v umetnosti vojaški. „Vojskovanje po Žižkatovo“ ²⁾ so posnemali tudi ptujci. Kozaki poljski in rusovski so se deržali vodil Žižkatovih do 17. stoletja. Kako so čislali in priporočali tudi ptujci vojskovanje Žižkatovo, to se vidi iz nekega popisa „vojske Žižkatove na Ogerskem l. 1423“ ³⁾.

Palacky je terdil že leta 1828 ⁴⁾ in ž njim vred terdi tudi Jungmann ⁵⁾, da je nemška beseda „Pistol(e)“ (pištola, francoz. „pistole(t)“, laški in španjsk. „pistola“) iz česke besede „pišt'ala“ (cev in piščal). — nemško ime „Haubitze“ pa da se je napravilo iz českega „haufnice“ (po sedanjem pisanji „houfnice“).

Nekteri pa izpeljujejo „pistol(e)“ iz „Pistoja“ (imé mesta laškega na Toskanskem ⁶⁾), govore da so bile pistole ondi znajdene, kar pa po besedah Adelungovih ni dokazano, pa tudi po postavah jezikoznanskih ne more biti ta izpeljava resnična (etim. wörterb. der roman. spr. slavnega Dieza 1853). Najbolja se zdí Diezu, kateri menda ni vedil za izpeljavo Jungmanovo, izpeljava iz latinske besede „pistillus“, zato ker pravijo Lahi „pestello“ še nekemu orodju „mit einem knauf“. Nekteri pa pravijo: da izhaja „pistole-a“ iz latinske „fistula“ (cev, piščal). — Da ni „Pistole“ prava nemška beseda, to je spoznal že Adelung. „Haubitze“ pa veli Adelung, da so kerstili Nemci po imenu „Haube“, namreč po podobi (?!), po óni besedi pa da so ponaredili Čehi „haufnice“ (au = ou). — Ktera misel je zdaj resnična?

Jezikoznanci so določili že precej, ktera sprememba glasov je po natori kterege jezika mogoča, ktera pa nemogoča. Kar je pa mogoče, to ni še zato vselej tudi resnično. Toda na velikem dobičku (znanstvenem) smo, ako le vemo, da ta in ta izpeljava ni mogoča.

(Dalje sledí.)

¹⁾ Beseda „top“ je tudi ptuja (turška), tedaj nimajo imena „top“, „topničar“, „topništvo“ nikakove prednosti pred imeni kanon(a), kanonir, artilerija itd.

²⁾ Na vpr. „kako“ sme imeti „po“ 4. in 5. sklon za seboj: po naše ali po našem je tako.

³⁾ Žižka's Zug in Ungarn 1423. „Stari letopisové“ str. 57. 61.

⁴⁾ V časop. česk. mus., 2. zvez., str. 7., kjer našteva pisatelj orožje Čehov 15. stoletja.

⁵⁾ V česko-nem. slovníku svojem.

⁶⁾ Res, da delajo že zdavna pistole zlasti na Laškem in Francozkem; ali perve pistole in ž njimi vred imé so raznesli — kakor je podoba — križaki vseh narodov kerščanskih po teh deželah itd. iz českega. Pis.

¹⁾ Böhlingk „Sanskrit. Wörterb.“ s. v.

²⁾ Glej Bopp „Vergleichende Grammatik“ V. Theil str. 1405 §. 957.

³⁾ Glej Mittheil. des hist. Vereins für Steierm. str. 53.

Odrezal sem na gladko kostanjevo drevesico, katero je lepo zraščeno deblice imelo, prav visoko; potem sem zarezal marúnov cepiček pod očesom do steržena ter ga navzdol plošnjato tako prirezal, da sem na uni strani z nožem do luba prirezal, katerega sem zdolej nekoliko preč posnel ter ga potem po navadi za lub drevesica potisnil, katerega sem poprej s plošnjatim klinčikom od deblica odlupil. Ako je lub počil, sem čez razpoko drug lub pritisknil in s cepičnim voskom dobro zamazal, enako tudi po verhu, ter vse potem s samim popirjem povil. Mahú in cunj jaz nikoli ne rabim pri cepljenji, še manj pa ilovce, ker se mi vse to prav škodljivo zdi mladim drevescom. Skušnja me je učila, da je naj bolje po verhu in okoli s samim voskom pomazati, potem pa s popirjem ali pa z ličjem dobro poviti, sicer se prav lahko drevescu tudi bolezen vcepi. Rabič.

Jan Žižka,

početnik vojskovanja novo-europejskega.

(Dalje in konec.)

Deržé se postav jezikoznanskih hočem tedaj častitim bravcem razložiti, ktera izmed naštetih izpeljav je mogoča, ktera pa ne. Gledé na okoliščine utegnemo potler zvediti, ktera je resnična ali vsaj najverjetnejša. Izpeljava iz „Pistoja“ ni mogoča, zato ker ni nobene enake spremembe v jezikih romanskih, tedaj ne more biti tudi resnična. Zato jo imenuje učeni Diez „basen etimologično“. Tako je po Diezu nemogoča tudi izpeljava iz francozke „pistoyer“ (bodalice, kleiner dolch).

Izpeljave iz „istillus“, „fistula“ in „pišt'ala“ so pa po postavah jezikov vse tri mogoče. Ktera je pa prava ali vsaj najverjetnejša?

Po moji misli je „fistula“ iz tistega korena, kakor „pišt'al“ (staroslov.), „pišt'ala“ (česki) = po naše „piščal-(k)a“ ali „pišal“, ktera je mlajša od „piščali“; $f = p$: *flamma*, *flamme* = *plamen*; *die fast(e)* = *post*. Kako rad se spreminja ptuji *st* v naš *št*, ta v *šč* (šć), ta pa v *š*, to vé vsak. — Kar se pa tiče imena „pistole“, izhaja blezo naravnost iz staročeske „pišt'ala“, ktero smo brali med orožjem Čehov 15. stoletja. V českih zakonih (postavah) vojaških 15. stoletja beremo besede: „ku každému vozu dve pišt'aly a k ním (njim) dve libry prachu“ (smodnika ¹⁾). Nemci so imenovali ondaj pistole „bitzschäl(en)“, kakor misli Palacky ²⁾ spačeno po besedi česki „pišt'al(a)“, pozneje pa po besedah bivšega vojščaka Burjana so to ponemčili: „faustrohr“. Nemci jemljejo za vojaštvo silno radi ptuje besede, zametaje svoje lastne. Tako se je menda zgodilo, da so vzeli, popustivši svoj „faustrohr“, ime „pistole“ (njihovim ustom ugodnejše kot česko „pišt'ala“, izgovarjaj: piščala) pozneje s francozkim „reglementom“ od Francozov ali pa od Lahov ³⁾, ki so posneli to ime blezo iz imena českega, vojskovaje se z Nemci in s kerščani (križaki) vsega kerščanstva vred soper Husovce ⁴⁾. — Saj zametujemo tudi mi preradi domače besede in sprejemamo ptujke, posebno pa, ako se spremení le kolikaj stvar; n. pr. peča s „špicami“ ni več peča, ampak *aftah*, *aptah* ali *aptoh*, po nemškem „haupttuch“, ki pomenja Nemcu tudi pečo brez „špic“. Takih izgledov bi naštel lahko še več.

Madžarji so napravili iz staroslovenske besede „rěd“ (rend) — „rendelni“ (vredovati). Iz te besede so skrojili še le po tem ogerski Slovenci: „rendelüvati“ (vladati). Madžarji so nadalje ponaredili „a-sztal“ (miza) po serbski besedi „stol“, ki pomenja stol (stuhl) in mizo. Serbi so popustili zavoljo dvojnega pomena svoj „stol“ (mizo) in vzeli potem od Madžarjev ponarejenko „asztal“, to je,

„astal“ v prelepi svoj jezik. Tako so zaverгли Čehi iz tistega vzroka ¹⁾ svojo „pišt'alo“ za pomen: „pištola“ ali „mala puška“ ²⁾ ter sprejeli — rekel bi — domačo ptujko malo drugači oblečeno spet v svoj jezik in pravijo zdaj: pistol-a-e, tudi pištól ³⁾, mi Slovenci: pištola, Jugosl. pištolja in pištolj (m.) Rusi pravijo pa še dan današnji piščal naši piščali in pištoli. (To se bere v „povesti o Caregrade“ 1855, ktero je spisal slavni Suznevski, ki pravi po starem letopisu, da so bile „piščali“ (pištole) v Carigradu že leta 1408).

Mi smo sprejeli svojo „pištolo“ naravnost od Lahov ali pa od Nemcov. Ker je pa po vsem tem vsa podoba, da je ta beseda slavenskega korena, ne zametajmo je in ne kujmo samokresov, katerim treba pritkati (v zaklep) pištole, ali hočemo, da bi umeli pisanje tudi prosti Slovenci. (Pa Serbi imajo tudi samokres za pištolo, glej Vukov serb. rečnik 1852, str. 663. Tudi mi smo za pištolo in ne za samokres, pa omenimo to le, da samokres ni naša skovanka. *Vredništvo*.)

Kar se tiče nemške „haubitze“, ima Palacky prav, terdè, da so ponaredili Nemci to ime po českem „haufnice“, zakaj 15tega stoletja so govorili Nemci „haufnitzen“ ⁴⁾, pozneje še le „haubitze(n)“; končnici „-itze“ in „-nitze“ pa niste nemški. (Primerjaj krajnsko-nemško „potitze(n)“, „po(vi)tica; „perjanitzen“ (perjanici črnogorski); „strelitzen“ (strelci rusovski) itd. Vendar nam priča f, da ni beseda „houfnice“ slavenskega korena. Po moji misli je nastala česka „hauf“ = „houf“ (kup, kerdelo) iz nemške „haufe“. Kakor so napravili Čehi 15. stoletja iz nemške „der haken“ česko „hak(ov)nice“ (hakenbüchse), tako tudi iz „houf“ — „houf-nice“ ali „houf(e)nice“ ⁵⁾, potem pa Nemci naravnost iz le-té najprej „haufnitzen“, pozneje pa „haubitze“, kakor Slovenci ogr. „rendelüvati“ iz „rendelni“. Iz vsega tega se pa vendar vidi, da so imeli Čehi hovbice poprej od Nemcov.

Nemci 15. stoletja so pisali tudi „posatken“ po česki besedi „posadka“; tako tudi „pafesen“ ali „pafesener“ po česki „pávezniky“ ⁶⁾.

Ogled po kranjskem Gorenskem.

Pot od Ljubljane do Belepečí (Weissenfels).

(Dalje.)

Kam pač hočemo narprej pogledati? Ali na levo tje, kjer nad pustograško razvalino, nad lancovsko cerkvico in naprej gori nad iztokom bohinske in korenške Save visoke gore nosijo zeleno Jelovico, ki se gori pri Babjem zobu okrene v levo bohinjsko dolino, ali na velikana Triglava, ki se enak staremu resnobnemu gospodarju ponosno ozira doli na lepo okolico ter zlatén od juternega in večernega sonca prijazno gleda v svojem podnožji kranjsko Švajco: Bohinj, bleški grad in njega jezero, vso bližnjo in daljno okolico; ali se hočemo ozreti v kranjsko gorsko dolino, al na sivi Stol, ki se tù na desno dviguje, ali tje proti Begnam, kjer med stermin Jamerskim verhom in Doberčo leži zakrita v tesni dolini razvalina starega kamenskega grada — nekdanji dom mogočnih grofov, med drugimi tudi slavnih Lambergov, katerih enega, Krištofa, dvoboj v Beču s prevzetnim Pegamom še zdaj živi v pesmih narodnih.

S to naravsko lepoto pa se kaj prijetno ujema tudi lepo število cerkvá, ktere, belim labudom enake, so nasajene po celi planjavi in homcih. Farne vasi: Lesce, Grad, Zgoranje Gorje, Zasp, Nova cerkev in Begne s svojimi mnogimi

¹⁾ Burjan „časop. česk. mus.“ 1836, 1. zv. str. 46.

²⁾ Časop. č. m. 1828, 2. zv. str. 7.

³⁾ Tudi Adelung velí, da so dobili Nemci ime „pistole“ od Lahov ali pa od Francozov.

⁴⁾ Pal. (česki) III. 1, str. 303 in 304 (nem.) III. 2. str. 90.

¹⁾ Namreč zato, ker jim je pomenjala „pišt'ala“ — piščalo in pištolo.

²⁾ Tako pravijo Črnogorci.

³⁾ Jungmann.

⁴⁾ Palacky časop. č. m. 1828, 2. zv. str. 7.

⁵⁾ Najprej „steinschlender“ (Jungm.), morebiti um ganze haufen (krieger) zu sprengen.

⁶⁾ Pal. časop. č. m. 1828, 2. zv. str. 7.